CE TREBUIE ŞI CE NU TREBUIE SĂ FACEM LA ÎNMORMÂNTARE ŞI POMENI

ÎNMORMÂNTAREA

Biserica Ortodoxă ne învață că moartea este despărțirea sufletului de trup. Sfânta Scriptură (Biblia) arată că atunci când "omul merge la locaşul său de veci", trupul trebuie "să se întoarcă în pământ cum a fost, iar sufletul să se întoarcă la Dumnezeu care l-a dat" (Ecclesiastul 12, 5-7). Bogat sau sărac, rege sau rob, înțelept ori analfabet, toți părăsim această viață într-o zi şi ne prezentăm înaintea lui Dumnezeu care ne va judeca, rânduindu-ne răsplata cuvenită. Dar legătura celor morți cu cei vii nu încetează, ci ea se menține prin rugăciune neîncetată pe care Biserica o face pentru sufletele răposaților, păstrând comuniunea de iubire şi nădăjduind în învierea tuturor la sfârşitul veacurilor.

Când un creştin a murit, rudele acestuia de multe ori trec prin momente de derută, întrucât apar păreri şi tradiții diferite în legătură cu datinile ce înconjoară ceremonia înmormântării.

Pentru a evita atât confuziile, dar şi superstițiile şi datinile fără sens ori care nu au legătură cu credința creştină ortodoxă, am însemnat cele ce urmează, folosind lucrările menționate în bibliografia de la sfârşit, încercând astfel să sprijinim familia decedatului.

Nu ne vom ocupa aici de problemele socio-administrative care angajează alte instituții (oficiul stării civile, medicul specialist în eliberarea documentului de constatare a decesului, administrația cimitirului etc.), ci numai de aspectele în care Biserica şi slujitorii săi sunt implicați.

Povățuirile au mai mult caracter practic, întrucât nu ne-am propus - şi nici nu este cazul - o abordare teologică a morții şi ceremonialului înmormântării.

Ce trebuie să facem?

Moartea unuia dintre" creştini este, fireşte, prilej de îndurerare şi de întristare. Când se întâmplă decesul, familia trebuie să anunțe preotul parohiei din care decedatul face parte, solicitând slujitorului bisericesc toate informațiile necesare. Preotul este cea mai autorizată persoană la care membrii familiei trebuie să apeleze. Astfel şi preotul îşi ia măsurile cuvenite pentru a împlini cum se cuvine slujbele de pomenire şi înmormântare. De la biserică se vor solicita un sfeşnic, lumânări, tămâie, cărbune pentru ars tămâia, toiagul (o lumânare mare de ceară curată în formă de colac), o cruce (de obicei din ceară sau din lemn), o icoană. De asemenea, se fixează cu preotul data şi ora înmormântării şi orele potrivite pentru slujbele de seară, premergătoare înmormântării (cina sau stâlpii). Clopotarul bisericii, la soroacele cunoscute, va trage clopotul bisericii, "pentru a vesti şi celorlalți membri ai parohiei că unul dintre ei a plecat pe calea veşniciei, îndemnându-i să se roage pentru acesta".

Trupul mortului este spălat (scăldat) cu apă curată, care aminteşte de apa botezului prin care cel răposat a devenit membru al Bisericii, este stropit cu agheasmă şi îmbrăcat apoi cu haine noi şi curate (asemenea Mântuitorului nostru Iisus Hristos Care a fost înfăşurat într-un giulgiu nou şi închipuind veşmântul cel nou al nestricăciunii, cu care vom învia la ziua judecății) şi este pus în sicriu, cu privirea spre răsărit (întrucât de acolo va veni Hristos la învierea tuturor).

Pe piept i se pune o icoană sfințită (pentru a arăta că respectivul creştin îşi dă duhul întru Hristos) şi lângă mâinile care stau încrucişate pe piept (dreapta peste stânga, simbolizând rugăciune şi iertare), toiagul care se aprinde atunci când preotul slujeşte. În mâini se pune crucea din ceară sau lemn.

Trupul e acoperit apoi cu o pânză albă, arătând că răposatul se află sub acoperământul lui Hristos.

La căpătâiul mortului se aşează sfeşnicul în care rudele şi cunoscuții care vin până la înmormântare aprind lumânări, rostind rugăciunea scurtă ,,Dumnezeu să-l (sau s-o) ierte!"

Atât lumânările care se aprind în sfeşnic ori se țin în mâini de către cei prezenți, în timpul slujbei, ca şi toiagul care arde pe pieptul mortului simbolizează candelele aprinse ori lumina faptelor bune cu care creştinul va întâmpina pe Hristos la Judecata de apoi. Lumânarea este şi călăuza sufletului pe calea spre veşnicie, risipind întunericul morții şi apropiindu-se de Hristos care a spus: "Eu sunt lumina vieții: cel ce-Mi urmează Mie, nu va umbla în întuneric, ci va avea lumina vieții" (Evanghelia după Ioan 8, 12).

Deasupra uşii de la intrarea în casă se aşează o pânză de doliu (de culoare neagră) care rămâne acolo până la pomenirea de 40 de zile.

DE REȚINUT:

- Nu este potrivit şi nici îngăduit ca pe icoană ori pe trupul mortului să se aşeze bani de către rude şi cunoscuţi. Cei care doresc să sprijine băneşte familia îndoliată pot să o facă punând banii pe o tavă care se poate aşeza lângă sicriu ori în altă parte a casei.

- Nu este de nici un folos pentru suflet să se pună în buzunarul hainei mortului bani (motivându-se că „să plătească vămile cu ei”), ac, aţă, pieptene, verighetă pe deget, ceas la mână, tăierea sau vopsitul unghiilor, rujatul, fardatul. Toate aceste lucruri îl îngreunează foarte mult pe suflet şi nu-i fac decât rău. Banii şi lucrurile de valoare pe care vor să le îngroape e mai bine să le dea de pomană. Fardurile, rujatul şi celelalte sunt obiceiuri păgâneşti, pentru care vor suferi şi cei ce îl împodobesc pe mort cu astfel de lucruri deoarece fac mare păcat. Din religiile păgâne au pătruns în creştinism unele obiceiuri, fără a avea o logică sau chiar o simplă explicaţie. În antichitate se puneau morţilor toate cele necesare vieţii, iar la unele triburi se omora soţia şi se îngropa cu soţul ei. Iisus a venit să schimbe aceste obiceiuri. EI a fost pus în groapă învelit într-o pânză mare şi una mică - giulgiurile - fără oglindă sau piepten sau alte obiecte, şi a înviat. Nu-i împovăraţi pe morţi cu tot felul de obiecte că nu au nevoie de ele. Şi nici să nu le puneţi bani în buzunare, căci mai de folos este a le face pomeni din acei bani, iar vămile judecăţii lui Dumnezeu nu se pot plăti cu bani, ci eventual cu faptele bune săvârşite în această viaţă.

- Rudele apropiate ale decedatului poartă pe reverul hainelor o panglică mică de culoare neagră, numită doliu. De regulă, acest doliu se poartă 40 de zile. În semn de întristare, bărbăţii nu se bărbieresc până la pomenirea de 40 zile. Hainele de ceremonie ale celorlalţi trebuie să evite culorile vii, ţipătoare, nepotrivite cu sobrietatea momentului.

- De la moarte până la înmormântare salutăm pe membrii familiei (când mergem la casa celui decedat ori când plecăm de acolo, precum şi la biserică, cu ocazia slujbei înmormântării) cu cuvintele "Dumnezeu să-l ierte sau, dacă este femeie, „Dumnezeu s-o ierte!"

Acelaşi este salutul cu care ne adresăm şi cunoscuţilor sau străinilor pe care-i găsim adunaţi lângă trupul răposatului.

Aceste cuvinte de salut înlocuiesc pe cele de bună dimineaţa, bună ziua, bună seara, la revedere, noapte bună! etc., care nu se folosesc în astfel de momente.

- Nu este obligatoriu ca înmormântarea sa aibă loc în a treia zi de la deces, ci se poate şi mai devreme. Uneori, mai ales atunci când există riscuri majore ca mortul să miroasă, chiar se recomandă aceasta.

PRIVEGHERE ŞI STÂLPI (CINĂ)

În zilele de până la înmormântare, preotul este chemat de familie, de regulă, după-amiaza, pentru a săvârşi slujba "Stâlpilor" sau cina. Această slujbă este o rugăciune scurtă (numită bisericeşte panihidă) pentru sufletul celui răposat, la care se adaugă citirea unor părți din Sfintele Evanghelii.

Pentru aceasta, se pregătesc din vreme cădelnița sau cățuia în care se aprinde cărbune şi se pune tămâie, precum şi o colivă (de obicei din fructe, cozonac, biscuiți etc.), un pahar cu vin şi mâncare, pe care preotul le va binecuvânta la vreme.

Coliva făcută din grâu fiert, îndulcit cu miere sau zahăr, închipuie însuşi trupul mortului, deoarece hrana principală a trupului omenesc e grâul. Ea este totodată o expresie materială a credinței noastre în nemurire şi înviere, fiind făcută din boabe de grâu, pe care Domnul însuşi le-a înfățişat ca simboluri ale învierii trupurilor: după cum bobul de grâu, ca să încolțească şi să aducă roadă, trebuie să fie îngropat mai întâi în pământ şi să putrezească, tot aşa şi trupul omenesc mai întâi se îngroapă şi putrezeşte, pentru ca să învieze apoi întru nestricăciune (1 Cor. 15, 36). Dulciurile şi ingredientele care intră în compoziția colivei reprezintă virtuțile sfinților sau ale răposaților pomeniți, ori dulceața vieții celei veşnice, pe care nădăjduim că a dobândit-o mortul.

În timpul cât preotul săvârşeşte slujba, arde şi toiagul aşezat pe pieptul mortului.

DE REȚINUT:

- Unii credincioşi pregătesc tămâia cu care se va tămâia decedatul în obiecte improvizate (căni, farfurii, cutii de conserve etc.), ceea ce nu numai că este inestetic şi nepractic, dar constituie şi o lipsă de respect pentru cel decedat. Pentru a se evita astfel de situaţii, este indicat să se cumpere de la biserică ori de la magazinele specializate o căţuie (obiect destinat pregătirii tămâiei şi tămâierii) sau să se confecţioneze un astfel de obiect, cu deosebită grijă, de un meseriaş priceput.

- Nu este potrivit apoi ca, pentru a arde tămâia să se folosească drept "foc" sau "jar" spirt, hârtie, capete de lumânare, ciocani de porumb ori alte materiale inflamabile. Acestea, prin ardere, scot fum şi miros neplăcut anihilând mirosul aromat al tămâiei şi afectând respiraţia celor prezenţi. Cel mai potrivit este să se procure cărbune special pentru cădelniţă si căţuie.

- În timpul slujbei încetează orice altă activitate, iar cei prezenţi păstrează liniştea şi o atitudine serioasă, rugându-se împreună cu preotul pentru sufletul celui răposat. Nu se vorbeşte, nu se fac gesturi, nu se râde. De asemenea, fiind moment de rugăciune, membrii familiei trebuie să-şi impună o reţinere de a plânge zgomotos ori cu vorbe, pentru a nu perturba rânduiala slujbei. Bocetul este de fapt o manifestare a egoismului, pentru că noi nu plângem atât de mult pe cel mort cât ne plângem pe noi care am rămas fără el. Cei care ţin lumânări aprinse în mâini să fie atenţi să nu aprindă hainele celor din jur şi să aibă grijă să nu curgă ceară pe jos, fie că sunt în casă, la capela mortuară sau în biserică.

- Dacă în ziua respectivă este zi de post, mâncarea trebuie să fie de post, asemenea şi alimentele folosite la alcătuirea colivei. Pentru a nu greşi, este bine să ne uităm în calendarul bisericesc, întrucât sunt şi perioade de dezlegare la anumite mâncăruri de dulce.

- După plecarea preotului este bine, dacă se face priveghere de toată noaptea, să se citească de către credincioşii mai evlavioşi, din Sfintele Evanghelii şi Psaltirea.

- Nu se fumează, nu se fac glume, nu se râde, nu se spun poveşti, ci se păstrează o atitudine solemnă.

- Unii credincioşi, în situaţia când decedatul nu s-a spovedit şi nu s-a împărtăşit sau nu i s-a aprins lumânarea atunci când şi-a dat sufletul, solicită preotului ca la ectenie (rugăciunea de pomenire) să adauge "mort nespovedit, neîmpărtăşit şi fără lumânare". Într-adevăr, Biserica ne învaţă că "trecerea cuiva din viaţă fără spovedanie şi fără grijanie (adică ultima împărtăşire, înainte de a-şi da sufletul) este socotită, pe drept cuvânt, nu numai ca o mare pagubă pentru sufletul celui răposat, ci şi un mare păcat pentru cei ai lui, rămaşi în viaţă, dacă lucrul s-a petrecut din vina sau nepurtarea lor de grijă".

Dincolo de aceste situaţii, în cazul când moartea s-a produs accidental, iar decedatul când era în viaţă se spovedea şi se împărtăşea, catehismul ortodox îngăduie ca atunci când se face pomenire sau parastas pentru astfel de morţi, numele lor să fie însorit de arătarea "mort neîmpărtăşit şi nespovedit ", iar uneori şi fără lumânare". Nu este însă obligatoriu să se adauge aceste cuvinte pentru ca nu sunt de nici un folos pentru sufletele celor răposaţi.

RITUALUL ÎNMORMÂNTĂRII

În ziua şi la ora stabilite de comun acord cu preotul pentru înmormântare, rudele pregătesc tămâia şi oferă preotului şi cântărețului câte o lumânare aprinsă.

După slujba ce se oficiază la casa decedatului (ori la capela sau casa mortuară), se organizează procesiunea de înmormântare, care rămâne aceeaşi până la cimitir.

Convoiul mortuar se aranjează astfel: în frunte merge un credincios cu crucea (care va fi pusă la căpătâiul mortului); urmează cei ce poartă coliva şi vinul, pomul cu darurile ce se împart săracilor (simbol al pomului vieții şi al morții din care au mâncat Adam şi Eva, închipuind raiul în care se doreşte a ajunge sufletul mortului), cei cu coroanele (dacă sunt), purtătorii de sfeşnice, cântărețul şi preotul, carul mortuar (dricul) cu sicriul, rudele mortului şi ceilalți participanți.

Pe drum până la biserică şi apoi până la cimitir, se cântă "Sfinte Dumnezeule" funebru de către cor sau credincioşi, sub conducerea cântărețului.

Când convoiul ajunge la anumite răspântii de drumuri ori în locurile legate de viața şi activitatea decedatului sau în dreptul unei biserici, preotul zice în dreptul sicriului ectenia pentru morți. Numărul de opriri nu este unul prestabilit.

DE REȚINUT:

- Obiceiul de a sparge o cană sau un vas atunci când decedatul este scos din casă pentru înmormântare este păgân şi exprimă menţinerea unei superstiţii care denotă ignoranţă.

- Când se scoate mortul din casă, cât şi pe tot parcursul drumului până la cimitir, există pe alocuri obiceiul de a se aşeza în calea mortului aşa numitele „punţi”. Ele conţin diferite obiecte: perne, pături, lenjerii de pat, feţe de mese etc.. În rânduiala bisericească nu există nimic referitor la aceste punţi şi nici la numărul lor. Lucrurile care se pun la aceste punţi se pot da de pomană şi fără să treacă mortul peste ele. Ele chiar constituie pericol de răsturnare a sicriului cu cel mort atunci când se aşează pe pragul încăperii în

care a stat mortul, mai ales dacă sunt de exemplu perne. Cei care de-abia reuşesc să care sicriul riscă să se împiedice de aceste punţi puse pe pragul casei şi să răstoarne sicriul. De aceea folosirea lor se poate evita.

- Fanfara la înmormântare este un obicei străin de tradiţia ortodoxă, care n-a admis cântarea instrumentală în cult. De multe ori, astfel de formaţii cântă piese muzicale populare, romanţe, marşuri, care sunt în total dezacord cu sobrietatea evenimentului înmormântării. Astfel de practici dovedesc lipsa de seriozitate a celor care le solicită şi puţinul respect ce-l poartă celor decedaţi. Îndeosebi, în perioadele celor patru mari posturi din an, trebuie evitată cu desăvârşire angajarea unei fanfare la înmormântare.

- În timpul slujbei din biserică se va păstra aceeaşi atmosferă de linişte şi de reculegere.

- Celor prezenţi li se împart lumânări aprinse (uneori însoţite de o batistă, o pânză albă sau prosop, precum şi un covrig, un măr, un colăcel etc.), de sufletul celui răposat. Cei ce primesc aceste daruri sunt datori să spună "Dumnezeu să-l ierte" sau "Bogdaproste!" (cuvânt slav, încetăţenit la noi, dar care în traducere înseamnă tot "Dumnezeu să-l ierte!"). Aceste formule înlocuiesc pe cea obişnuită de "mulţumesc" ori franţuzismul "mersi" care nu se folosesc în asemenea ocazii.

- Unii credincioşi atenţionează persoanele însărcinate cu oferirea lumânărilor, adesea chiar în timpul slujbei, să nu dea şi rudelor apropiate ale celui decedat. Practica aceasta este nefondată. Oferirea şi primirea lumânării aprinse reprezintă credinţa comună în "Lumina - Hristos" care călăuzeşte sufletul decedatului pe calea veşniciei. Cu atât mai mult, rudele apropiate sunt chemate să se adauge celor ce mărturisesc această credinţă şi să poarte în mâini simbolul "luminii celei neapuse".

- La sfârşitul slujbei, membrii familiei şi ceilalţi credincioşi sărută icoana aflată pe pieptul mortului, iar cei mai apropiaţi ca rudenie, mâna ori faţa mortului, aceasta reprezentând sărutarea cea mai de pe urmă. Gestul acesta, semnul iertării şi al împăcării prin care ne "luăm rămas bun de la cel ce pleacă dintre noi, se face în perfectă ordine şi linişte, întrucât ne aflăm în locaşul bisericii şi nu trebuie perturbată atmosfera slujbei de înmormântare.

- Obiceiul de a arunca bani atunci când se merge cu cortegiul mortuar pe stradă, nu este de nici un folos pentru suflet. Cu acei bani se pot face altele, folositoare pentru suflet.

- Practica de a lipi pe crucea din mâna mortului o monedă este păgână şi trebuie părăsită. Cu acest ban se credea că morţii plătesc luntraşului Caron trecerea peste Stix (un fluviu) a infernului. A ataşa un ban de Sfânta Cruce reprezintă o impietate şi perpetuarea unei superstiţii pe care orice creştin ortodox autentic nu o poate susţine.

- Când preotul citeşte rugăciunea de dezlegare, unii credincioşi, nefiind atenţi la sensul cuvintelor, se reped să dezlege panglica cu care sunt legate picioarele mortului. Gestul acesta trebuie evitat, ridicarea piedicii urmând să se petreacă nu în biserică, ci la cimitir, pe marginea gropii. Preotul, de fapt, se roagă astfel:

"Dezleagă, Doamne, pe adormitul robul Tău (aici îi spune numele) de păcatul sufletesc şi trupesc ", iar a doua rugăciune: "Şi-i iartă lui toate câte a păcătuit cu cuvântul, cu lucrul sau cu gândul, dezlegându-l şi de legătura pusă în orice chip asupra lui, cu care el însuşi din mărire sau din altă pricină s-a legat pe sine..."

Deci, este limpede că preotul nu se roagă pentru dezlegarea piedicii de la picioare, ci pentru dezlegarea păcatelor.

- Coliva, vinul, colacul şi capetele se vor aduce în biserică unde rămân pe parcursul slujbei înmormântării. În colivă, colac si în capete se aprind lumânări, arzând tot timpul slujbei.

- Coroanele şi pomul rămân la uşa bisericii.

- Bărbaţii vor intra în locaşul sfintei biserici cu capul descoperit.

- La căpătâiul celui decedat se aşează unul sau două sfeşnice, în care cei prezenţi aprind lumânări.

- La organizarea convoiului funebru se obişnuieşte ca, lângă cruce, cineva să poarte fotografia îndoliată a celui decedat sau icoana cu patronul numelui.

- Atunci când se fac opriri pentru a rosti preotul ectenia, unii credincioşi desemnaţi din vreme aşează sub carul mortuar ori înaintea acestuia bucăţi de pânză albă numite poduri. Ele reprezintă "vămile văzduhului ", peste care trebuie să treacă sufletul celui decedat, în ascensiunea sa spre tronul de judecată al lui Dumnezeu. Tot acum se împart daruri de pomană şi bani celor săraci, spre pomenirea celui răposat.

- Dacă vreunul din membrii familiei sau un alt credincios (prieten, coleg de serviciu etc.) doreşte să ţină un cuvânt la catafalcul celui decedat, trebuie să ia legătura cu preotul slujitor care-i va indica momentul cel mai potrivit pentru aceasta.

- Pentru economia de timp a celor prezenţi (unele rude sunt venite de la mari depărtări) şi pentru faptul că un cortegiu funerar nu trebuie să fie un prilej de falǎ ori de paradă, este indicat să se evite plimbările lungi cu acest prilej, alegându-se drumul cel mai scurt spre cimitir.

- Există şi o altă înţelegere greşită în legătură cu traseul de parcurs de la casa decedatului la biserică şi de acolo la cimitir. Toţi ştiu că cel decedat se duce "pe drumul fără de întoarcere ". Această expresie înseamnă în fapt că mortul nu se mai întoarce, evident, acasă (există chiar o zicală populară - "mortul de la groapă nu se mai întoarce"). Mulţi însă consideră că expresia "drumul fără întoarcere" ar însemna că nu trebuie sub nici un chip să te întorci cu mortul pe acelaşi drum. De aici, o serie întreagă de complicaţii, încercându-se itinerarii greoaie, care consumă timpul şi supun pe cei îndoliaţi la parcurgerea pe jos a unor distanţe mari de drum, accentuându-le, inutil, oboseala. Pentru a evita astfel de situaţii, cei care se ocupă cu organizarea ceremonialului este bine să se sfătuiască, în prealabil, cu preotul.

- Mai dăinuie pe alocuri şi superstiţia că în prima zi a săptămânii - luni - nu este bine să se facă înmormântare ("pentru că e începutul săptămânii şi ar muri toţi din casă "). Fireşte că o atare "credinţă" este falsă şi nu trebuie luată în considerare, înmormântarea putând să se facă în orice zi a săptămânii.

LA CIMITIR

După încheierea slujbei prohodului din biserică se porneşte, în aceeaşi procesiune, către cimitir. Pe marginea gropii, preotul rosteşte ultima ectenie şi se cântă "Veşnică pomenire". Înainte de acoperirea sicriului, cei ce n-au putut să-şi ia ultimul rămas bun, pot să o facă acum, sărutând icoana de pe pieptul celui decedat şi, după caz, mâna acestuia. Preotul apoi săvârşeşte tot ritualul de îngropare (varsă

untdelemn şi vin peste cel decedat, pecetluieşte groapa) şi binecuvântează coliva şi darurile care se împart la cimitir.

DE REȚINUT:

- Icoana de pe pieptul mortului se ia de către rude şi se duce acasă, ea folosindu-se, de regulă, şi la pomenirea de patruzeci de zile (panaghia). De asemenea - deşi nu este obligatoriu - şi toiagul poate fi luat acasă şi aprins la zilele de pomenire pentru cel decedat.

- Acum se scoate - de către rude - piedica de la picioarele mortului care se lasă în sicriu.

- Florile care au fost puse în sicriu este potrivit să se strângă şi, după acoperirea mormântului, să fie aşezate deasupra, ele amintind de frumuseţea raiului.

- Pomul (ramura de copac) împodobit cu fructe, dulciuri, covrigi etc., care s-a purtat înaintea cortegiului mortuar, se înfige la mormânt lângă cruce, după ce a fost golit de bunătăţile din el, care se dau de pomană.

- Tot acum se împart, pentru sufletul răposatului, diferite daruri. De preferat ca această milostenie să se îndrepte către străinii nevoiaşi.

- S-a încetăţenit tradiţia ca, după astuparea mormântului, să se dea "peste groapă ", de pomană, o plapumă (ori o pătură), perne, o căldare cu apă, o găină vie, o oaie etc. Toate acestea nu au decât o singură semnificaţie: milostenia pentru sufletul celui răposat care nu trebuie să treacă neapărat de la cel ce dă către cel ce primeşte peste mormânt, gestul neimplicând nici o rezonanţă şi neavând nici o încărcătură religioasă.

- Familia şi aşa încercată de durere nu trebuie să facă excese în ceea ce priveşte pregătirea de înmormântare. Un astfel de trist eveniment nu trebuie transformat în prilej de falǎ sau într-o întrecere în a face pregătiri cât mai multe şi cât mai scumpe. Trebuie păstrată măsura în tot ceea ce întreprindem, preocupându-ne mai mult de rugăciunea pentru sufletul celui decedat, decât de mese îmbelşugate şi daruri costisitoare. Nu coşciugul (sicriul) scump, nici multele coroane sau jerbe ori mâncărurile rafinate şi abundente trebuie să preocupe familia, ci rugăciunea profundă de care sufletul decedatului are nevoie, căci se pregăteşte de întâlnirea cu Dumnezeu.

Cel mai potrivit este, în astfel de situaţii, să se facă milostenii (adică să se dea de pomană) din alimente şi haine creştinilor care trăiesc o viaţă grea în azilurile de bătrâni, orfanilor, văduvelor, caselor de copii, asociaţiilor de handicapaţi, într-un cuvânt, străinilor care efectiv au nevoie şi se bucură de o haină ori de o farfurie cu mâncare.

POMENIREA DUPĂ ÎNMORMÂNTARE

Familia celui decedat cheamă la masă, după înmormântare, pe cei care au luat parte la ceremonie, rude, cunoscuți şi, îndeosebi, pe cei care au ajutat la pregătirile de înhumare.

După oficierea slujbei şi binecuvântarea ofrandelor de mâncare şi băutură, cei prezenți sunt datori să mănânce cu cuviință şi cu rugăciune în gând, pentru cel decedat. Nu se vorbeşte fără rost, nu se fac glume, nu se râde, dar nici nu se mănâncă şi nici nu se bea întocmai ca la nuntă. În loc de ,,noroc!" sau

altă urare, atunci când se gustă din pahar, se zice ,,Dumnezeu să-l ierte!" (sau s-o ierte!), iar când se primeşte un vas, îmbrăcăminte etc. de pomană, nu se zice mulțumesc, ci ,,Dumnezeu să primească".

Obiceiul de a vărsa vin din pahar la pomană trebuie să dispară. Cine varsă vin pe covoare dovedeşte nu numai că se ține de obiceiuri păgâneşti, dar este lipsit de buna cuviință, murdărind fără rost covorul ori altceva acasă sau la biserică.

Când cineva pleacă beat de la pomană a păcătuit atât acela, dar şi cel care i-a dat băutură peste măsură.

Milostenia cea mai primită este cea făcută celor lipsiți, infirmilor, bolnavilor, bătrânilor neajutorați, celor care nu pot munci, familiilor nevoiaşe cu mulți copii, celor abandonați în casele sau leagănele de copii.

Când decedatul face parte dintr-o familie fără posibilități materiale, este potrivit ca rudele să apeleze la preot care le va ajuta din fondurile bisericii şi va angaja comitetul parohial, obținând cele necesare din donațiile credincioşilor. Astfel, familia nu se va simți umilită, întrucât a apelat la marea familie a parohiei, iar preotul şi credincioşii au posibilitatea de a împlini porunca dragostei creştine care trebuie vădită prin fapte concrete, în astfel de situații.

DE REȚINUT:

- Cei care se întorc de la înmormântare, întrucât urmează să ia parte la masă, sunt aşteptaţi de gazdă cu apă de spălat pe mâini. S-a încetăţenit obiceiul ca cei ce se spală să nu se şteargă, pentru că "nu se şterge". Fireşte că această practică este lipsită de sens. Ea, probabil, ţine de o anumită strategie a familiei care cu greu poate oferi mai multe prosoape de şters atunci când cei poftiţi la masă sunt în număr mare.

- Trebuie avut în vedere faptul că, dacă ziua de pomenire cade în post, toate mâncărurile trebuie preparate numai de post. Prin aceasta se dovedeşte păstrarea credinţei autentice, iar pe de altă parte, rugăciunea conjugată cu postul este mai puternică. Se mai aud uneori voci care spun că ar trebui să se facă şi mâncare de dulce, pentru că "mortului nu-i plăcea mâncarea de post". Aceasta este o viziune îngustă asupra relaţiei pe care noi, cei vii, o păstrăm cu cei decedaţi, prin rugăciune şi prin post. Mortul nu mănâncă, nu bea, pentru că sufletul este imaterial, iar "împărăţia lui Dumnezeu - spune Hristos - nu este mâncare şi băutură".

Deci, se cuvine a păstra şi respecta cu sfinţenie rânduiala Bisericii, apelându-se permanent la sfatul competent al preotului.

POMENIRILE DE DUPĂ ÎNMORMÂNTARE

Biserica învață că viața omului nu se sfârşeşte odată cu moartea trupului. De aceea, creştinii nu-şi uită morții după îngroparea lor, ci se preocupă de rugăciuni pentru ei şi de pomenirea numelui lor. Soroacele de pomenire individuală a morților în Biserica Ortodoxă sunt următoarele:

- În ziua înmormântării (de obicei a treia zi după moarte), în cinstea Sfintei Treimi şi a învierii din morți a Mântuitorului a treia zi.

- La 9 zile după moarte, "ca răposatul să se învrednicească de părtăşia cu cele 9 cete îngereşti şi în amintirea ceasului al 9-lea, când Domnul, înainte de a muri pe cruce, a făgăduit tâlharului raiul pe care ne rugăm să-l moştenească şi morții noştri".

- La 40 de zile (sau şase săptămâni), în amintirea Înălțării la cer a Domnului, care a avut loc la 40 de zile după Înviere, "pentru ca tot aşa să se înalțe şi sufletul răposatului la cer".

- La trei, şase şi nouă luni, în cinstea Sfintei Treimi.

- La un an, după exemplul creştinilor din vechime care în fiecare an prăznuiau ziua morții martirilor şi a sfinților, ca zi de naştere a lor pentru viața de dincolo.

- În fiecare an, până la 7 ani de la moarte, ultima pomenire anuală amintind de cele 7 zile ale creației.

Numărătoarea zilelor începe deci din ziua morții.

DE REȚINUT:

- Spre a nu greşi în privinţa pregătirilor pentru aceste pomeniri, cel mai indicat este să se ia legătura, în prealabil, cu preotul. Acest lucru este necesar întrucât trebuie stabilite, de comun acord, data şi ora săvârşirii pomenirii.

- De obicei, soroacele nu se fac în orice zi a săptămânii, ci mai ales marţea, joia, sâmbăta şi duminica.

- După ce s-a făcut pomenirea de 40 de zile pentru cel mort, la celelalte parastase pe care le facem pentru el, se pot trece pe pomelnic şi alte persoane decedate. Aceasta nu afectează cu nimic pomenirea celui pentru care s-a făcut parastasul.

- Obiceiul existent pe alocuri, de a face in aceeaşi zi mai multe dintre pomenile care se fac la soroace, nu este deloc bun. Toate la timpul lor. Motivul principal pentru care unii creştini fac aşa, este sărăcia. Dacă totuşi este uneori justificat acest motiv, parastasul se poate face la biserică, unde nu este nevoie decât de cele strict necesare, adică: coliva, colacul (capetele) şi puţin vin. Înainte de toate, contează ca parastasul să fie săvârşit la vremea cuvenită.

ATENȚIE!

Nu se fac parastase în următoarele zile şi perioade din cursul anului:

a) Duminicile de peste an, pentru că duminica, amintind ziua Învierii Domnului, e zi de bucurie, iar nu de întristare.

b) În cele douăsprezece zile dintre Naşterea şi Botezul Domnului. Chiar dacă în unele biserici se fac parastase duminica, cel puțin în duminicile Penticostarului, adică în cele dintre Paşti şi Rusalii, nu se cuvine nicidecum să se facă parastase, pentru a nu se întuneca bucuria praznicului cel mare al Învierii.

c) De la lăsatul secului de carne până la sâmbăta întâi din Postul Mare, sâmbăta Sf. Teodor.

d) Din sâmbăta Floriilor până în Duminica Tomii.

e) La praznicele împărăteşti sau sărbători mari.

- În timpul Postului Mare, nu se face parastas în zilele de rând (luni, marți, miercuri, joi, vineri), deoarece în aceste zile nu se face Liturghie obişnuită sau deplină, în afară de zilele când cade vreun praznic.

- Este de dorit ca pomenirile să se facă legate de săvârşirea Sfintei Liturghii, aceasta fiind cea mai importantă slujbă de mijlocire pentru cei morți. Dacă nu este posibil de fiecare dată, cel puțin la 40 de zile, la un an şi la şapte ani ar fi de dorit ca parastasul să urmeze după Sfânta Liturghie.

- La întocmirea sau scrierea pomelnicului nu este nici nevoie şi nici recomandat să se adauge "la pomenirea de nouă zile, 40 de zile, un an, şapte ani etc." Cărțile de cult nu prevăd aşa ceva şi nici slujitorii nu trebuie să adauge nimic în plus, ca şi când ar trebui să atragem atenția Mântuitorului asupra sorocului de care este vorba.

- La pomenirea de 40 de zile, numită pe alocuri slujba de ridicare a Panaghiei, pe lângă celelalte, se pregătesc o icoană şi un colac. Din colac preotul va scoate părticica pe care o va aşeza apoi pe icoană şi din care va împărți spre gustare rudelor decedatului.

- Referitor la darurile care se dau de pomană, se obişnuieşte ca, la 40 de zile şi un an, să se dea diferite lucruri si mai ales îmbrăcăminte si încălțăminte, obiecte de uz casnic, dar nu ne opreşte nimeni să dăm oricând şi orice pentru cel răposat. Există obiceiul îndătinat să se împartă de fiecare dată farfurii cu mâncare, căni sau pahare şi linguri sau furculițe: şase, douăsprezece, douăzeci şi patru. Rânduielile bisericeşti nu prevăd nimic în această privință şi fiecare poate da cât crede de cuviință, numărul acestora neavând nici o influență asupra stării sufleteşti a celui răposat.

- Familia trebuie să aibă grijă ca răposatul să fie pomenit cât mai mult cu putință în cadrul Sfintei Liturghii. De aceea este bine să se dea preotului un pomelnic pentru patruzeci de zile (numit sărindar), ori pentru un an, pe care acesta să-l pomenească la toate Sfintele Liturghii pe care le săvârşeşte. Pentru a ajuta sufletele celor adormiți, cel mai mult şi mai mult putem să facem aceasta plătind pentru ei sărindare (rânduri de câte 40 de parastase cu 40 de Sf. Liturghii) la cât de multe biserici şi mănăstiri putem, deoarece Sf. Liturghie este cea mai de folos slujbă atât pentru vii cât şi pentru morți. În privința sărindarelor, nu este un număr anume de biserici sau mănăstiri unde trebuie să dam, ci cu cât mai multe, cu atât mai bine. Mai multe detalii despre sărindare găsiți în pagina "Puterea celor 40 de Liturghii şi parastase (sărindare)".

- În fiecare din sâmbetele Postului Mare, pentru cei decedați după sărbătoarea Sfintei Învieri din anul precedent, rudele "poartă capetele", adică fac pomeniri pentru sufletul acestuia, aducând la biserică prescuri (capete), colivă şi vin. Preotul, cu acest prilej, săvârşeşte slujba parastasului.

- Obiceiul, practicat în unele părți de țară, de a se deshuma morții la şapte ani şi a se reînhuma cu slujbă specială nu este prevăzut în cărțile de slujbă. Oricum, slujba care se face atunci nu este cea a înmormântării, ci a parastasului.

- În legătură cu aceste zile de pomenire a morților, există grija ca ele să fie respectate cu sfințenie la momentul în care se împlinesc aceste soroace. Dacă una din ele cade într-o zi sau perioadă în care, conform rânduielilor bisericeşti, nu se fac pomeniri de morți, atunci este bine ca slujba respectivă să se facă mai înainte pentru ca, atunci când vine sorocul respectiv, slujba să fie deja săvârşită. Este deci indicat ca ea să se facă înainte şi nu după sorocul de pomenire.

- Pentru toate astfel de pomeniri este nevoie de colivă, colac, vin şi lumânări. Celelalte daruri sunt în funcție de posibilitățile celor care fac pomenirea.

- Dacă zilele de pomenire coincid cu pomenirea altor răposați, este bine ca slujba să se facă în comun şi nu separat, căci cu cât rugăciunea are caracter colectiv, cu atât este mai puternică.

- La aceste zile de pomenire individuală a celor răposați, Biserica a stabilit zilele de pomenire generală a morților si anume:

1. Sâmbăta dinaintea duminicii lăsatului sec de carne sau a Înfricoşatei Judecăți, numită şi Moşii de iarnă.

2. Primele 6 sâmbete din Postul Mare. Există pe alocuri obiceiul ca, în a 6-a sâmbătă, adică sâmbăta lui Lazăr, să se facă parastas în cimitir, după care preotul trece pe la fiecare mormânt şi-l stropeşte cu vin.

3. Joi în săptămâna mare (săptămâna dinainte de Sf. Paşti); obiceiul de a face parastas în această zi este mai rar întâlnit şi bine ar fi să nu se mai țină, deoarece contrazice învățăturile mai vechi despre zilele în care nu se fac parastase.

4. Joia Înălțării Domnului, în special pentru eroi.

5. Sâmbăta dinaintea Pogorârii Duhului Sfânt sau Moşii de vară.

6. Paştile blajinilor (în duminica Tomii, luni şi marți după Duminica Tomii, aceste zile diferă dintr-un loc în altul), ocazie cu care creştinii pomeneau încă din vechime pe cei adormiți pentru ca şi ei să se împărtăşească de bucuria Sfintei Învieri.

7. La sărbătoarea Tăierii Capului Sf. Ioan Botezătorul (29 august) se obişnuieşte, în unele locuri, să se pomenească morții căzuți în războaie, care au luptat cu credință pentru lege şi patrie, întocmai ca nişte mucenici.

8. Moşii de toamnă (sâmbăta dinaintea sărbătorii Sf. Arhangheli Mihail şi Gavriil).

9. Ajunul Crăciunului (24 ianuarie), obicei existent pe alocuri.

10. Ziua hramului bisericii.

Toate aceste zile de pomenire, individuală sau colectivă, sunt momente de vie şi profundă comuniune cu cei răposați. Ele trebuie respectate şi cultivate, căci prin aceasta întreținem viu cultul morților şi legătura cu pământul sfânt al țării care acoperă osemintele lor.

ALTE RÂNDUIELI ŞI POVĂȚUIRI

- Pentru cei ce au răposat fără lumânare (adică nu li s-a putut aprinde şi pune în mână o lumânare când şi-au dat sufletul), cu puțin înainte de Sfintele Paşti se dă la altar o lumânare mare (numită făclie), adesea împodobită cu o pânză albă ori un prosop, pe care preotul o aprinde de la Paşti până la Înălțare, la ceremoniile din sfântul locaş. Unii creştini practică această rânduială în fiecare an, până la pomenirea de şapte ani. Este un obicei bun, foloseşte sufletului, nu însă aşa de mult cum se crede. Trebuie însa să fim atenți să apucam înainte şi să aprindem în sufletul nostru cât suntem în viață lumina lui Hristos, care este învățătura cu poruncile Sale. După moarte poți să dai sufletului o mie de lumânări; dacă nu ai aprinsa făclia din suflet tot la întuneric mergi, că numai Domnul Hristos este Lumina lumii. Faptul că cineva a murit fără lumânare este, în ciuda credințelor băbeşti, nesemnificativ. Cu deosebita semnificație şi de mare importanță este pentru cineva să moară spovedit şi împărtăşit. Aceste două Sfinte Taine ajută mult sufletelor noastre atât în această viață, cât şi după moarte.

- Tot legat de sărbătoarea Învierii Domnului, mai există pe alocuri obiceiul ca cei ce au morți fără lumânare, să împartă creştinilor din biserică, lumânări aprinse cu lumina Învierii. Acest obicei nu are nici un temei religios.

- Lumânările folosite la slujbele de înmormântare şi de pomenire a morților sunt o jertfă şi ca orice ofrandă adusă lui Dumnezeu, trebuie să fie curată. De aceea, creştinii trebuie să evite procurarea şi folosirea lumânărilor din comerțul de stat ori de la persoane particulare, întrucât în majoritatea covârşitoare a cazurilor fabricarea lor se face fără a respecta procesul tehnologic conservat de Biserică, folosindu-se deşeuri petrolifere şi diverşi înlocuitori care prin ardere provoacă fum înecăcios şi toxic. În acelaşi timp, mulți din cei ce fabrică în clandestinitate lumânări le sunt necredincioşi şi lucrează în condiții de neglijență şi insalubritate. De aceea, amintind şi faptul că fabricarea lumânărilor de cult este

monopol bisericesc, credincioşii au îndatorirea să folosească numai lumânări de la pangarele parohiale, întrucât sunt produse la atelierele specializate ale Episcopiei, de oameni cu frica lui Dumnezeu si în condiții care le conferă calitatea de dar potrivit pentru jertfă.

- Pentru pruncii morți până la vârsta de şapte ani, pentru diaconi şi preoți de mir, precum şi pentru arhierei şi călugări, slujba înmormântării este diferită.

- Pentru toți decedații care se înmormântează în Săptămâna Luminată (între Sf. Paşti şi Duminica Tomii), slujba înmormântării se face după o rânduială specială.

- Celor care urmează a fi incinerați (adică li se ard trupurile în crematoriu) nu li se săvârşesc nici slujba înmormântării şi nici slujbele de la soroacele de pomenire a celor morți, rânduite de Biserică.

- Celor care s-au sinucis cu bună ştiință şi în integritatea facultăților mintale nu li se săvârşeşte nici o slujbă şi sunt îngropați la marginea cimitirului, într-un loc anume destinat. Există unele tradiții la poporul român în ceea ce priveşte sinucigaşii. Unele tradiții zic că e bine să mergem la înmormântarea lor, a celor ce şi-au luat viața singuri dar nu trebuie să luăm de pomană de la cei care dau pentru ei. Alte tradiții spun că până la 7 ani nu se pot trece nici în pomelnic; după ce au împlinit 7 ani se face slujba înmormântării, cu toata rânduiala cuvenită.

Aşa s-a obişnuit în unele zone ale țării noastre şi dacă vreun preot încearcă să schimbe acestea, întâmpină mari piedici din partea oamenilor. De ce ar fi necesară schimbarea? Deoarece Sfintele Canoane spun că cei care s-au sinucis se duc la cimitir fără preot; doar acolo la cimitir vine preotul şi îi cântă "Sfinte Dumnezeule" când este băgat mortul în groapă. Tot Sfintele Canoane spun să nu li se facă pomeni si nu trebuie să participe nimeni la înmormântarea lor, iar dacă li se dă de pomană să nu primim pomana. Ei nu se trec niciodată pe pomelnic si nu trebuie să li se facă pomenile deoarece ei nu au nici o şansă să mai fie scoşi din iad. Aşa învață Sfintele Canoane şi putem fi mai siguri că în acestea se spune adevărul, si nu în tradiția poporului român.

- Pentru sinucigaşii ieşiți din minți se săvârşeşte slujba Înmormântării pe marginea gropii, după un ritual redus. Nu se trage clopotul şi nu se țin cuvântări.

- Crucea de la mormânt care se "ridică", de regulă după pomenirea de 40 de zile ori la un an de la moarte, înlocuind pe cea de lemn, se sfințeşte la cimitir de către preot, printr-o slujbă specială. Pentru aceasta se vor pregăti la mormânt un vas pentru apă, busuioc, lumânări, tămâie, o colivă şi puțin vin. Unii credincioşi acoperă crucea cu o pânză albă, înainte de a se stropi de către preot cu agheasmă, pânza aceea fiind dată apoi de pomană. Obiceiul este profan şi se practică la dezvelirea unor monumente, sculpturi ori plăci comemorative. Aşadar, prezența pânzei nu este absolut necesară.

- Mormintele trebuie îngrijite de rudele decedatului în permanență (nu numai la anumite zile de pomenire a morților). În legătură cu aceasta, să luăm aminte că unii creştini se silesc a face din morminte adevărate case ori palate luxoase. Se cheltuiesc bani mulți pentru marmură, pentru feronerie şi grilaje de lux, dar se uită milostenia care trebuie să fie grija de căpătâi pentru cei ce gem sub greutatea lespezilor lustruite, sub povara lanțurilor nichelate, încorsetați în adevărate cutii de beton şi mozaic. De multe, ori lângă aceste morminte se aliniază altele pline de bălării şi de negrija noastră. Creştineşte este ca şi mormintele vecine, chiar dacă nu aparțin familiei, să ne preocupe curățindu-le de buruieni fiindcă responsabilii lor direcți au uitat de cei morți sau le neglijează cu vinovăție.

Timp de 40 zile, după tradiție, arde la piciorul crucii candela şi mormântul se tămâiază (de una din rude ori de o persoană desemnată în acest scop).

- La pomenirea de 7 ani nu se dezgroapă osemintele, după cum se practică pe alocuri, ci se face doar slujba parastasului. Odihna celor răposați nu trebuie deranjată cu atât mai mult, cu cât preotul, la înmormântare, a însemnat groapa zicând: "se pecetluieşte mormântul acesta până la a doua venire a Domnului".

Pentru alte datini, obiceiuri, tradiții şi practici locale (în măsura în care Biserica le acceptă) trebuie să se ia legătura cu preotul de enorie, aşa cum am mai spus.

Suntem datori însă, ca nişte buni creştini, să facem precum ne-a învățat Biserica noastră ortodoxă, îndepărtând obiceiurile şi datinile omeneşti şi îndeplinind, pentru folos sufletesc, povățuirile ei.

Bibliografie selectivă

„Rânduiala Înmormântării şi parastasele pentru cei adormiți", Alexandria, 2000

Pr. Eugen Drăgoi, „Înmormântarea şi pomenirile pentru morți", Galați, 1997

Protosinghel Nicodim Măndiță, „Înmormântarea şi parastasele".

Pr. prof. dr. Ene Branişte, „Liturgica specială", Bucureşti, 1993.

Pr. prof. dr. Nicolae D. Necula, „Tradiție şi înnoire în slujirea liturgică", Galați, 1996.

http://www.parohiamacin4.org/ghid_inmormantare_parastas.htm